

O‘ZBEKISTONNING NOGIRONLAR HUQUQLARINI TA’MINLASHGA DOIR MILLIY QONUNCHILIGI

Ergashov Behruz Xurshid o‘g‘li

Toshkent davlat yuridik universiteti

“Xalqaro huquq va inson huquqlari” yo‘nalishi magistratura talabasi

Annotasiya:

Ushbu tezis O‘zbekiston Respublikasida nogironlar huquqlarini ta‘minlashga oid milliy qonunchilikni tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda nogironlar huquqlarini himoya qilishning xalqaro me‘yorlari, xususan, BMTning Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konventsiyasi (CRPD) va O‘zbekistonning ushbu sohada qabul qilgan qonun hujjatlari o‘rganiladi. Asosiy e‘tibor milliy qonunchilikning yutuqlari, mavjud kamchiliklar va kelajakdagi islohot istiqbollari, shuningdek, nogironlarning ijtimoiy integratsiyasi, teng huquqlilik va kamsitilmaslik tamoyillarini ta‘minlashga qaratilgan. Tadqiqot qonun hujjatlari tahlili, xalqaro tajriba bilan solishtirish va amaliy tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: nogironlar huquqlari, milliy qonunchilik, ijtimoiy himoya, teng huquqlilik, BMT konventsiyasi, O‘zbekiston, kamsitilmaslik, ijtimoiy integratsiya, inklyuziv ta‘lim.

NATIONAL LEGISLATION OF UZBEKISTAN ON ENSURING THE RIGHTS OF PERSONS WITH DISABILITIES

Abstract:

This thesis is dedicated to analyzing Uzbekistan’s national legislation on ensuring the rights of persons with disabilities. It examines international standards, particularly the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD), and Uzbekistan’s legislative framework in this area. The focus is on the achievements of national legislation, existing challenges, and prospects for future reforms, emphasizing the social integration, equal rights, and non-discrimination of persons with disabilities. The study includes an analysis of legal

documents, comparisons with international practices, and practical recommendations.

Keywords: rights of persons with disabilities, national legislation, social protection, equal rights, UN Convention, Uzbekistan, non-discrimination, social integration, inclusive education.

Kirish

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillik yillarida inson huquqlari, xususan, nogironlar huquqlarini ta’minlash sohasida sezilarli islohotlar amalga oshirdi. Nogironligi bo‘lgan shaxslarning jamiyat hayotida to‘laqonli ishtirok etishi, ularning huquq va erkinliklarini himoya qilish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. BMTning 2006-yilda qabul qilingan “Nogironlar huquqlari to‘g‘risida”gi konvensiyasi (CRPD) O‘zbekiston tomonidan 2021-yilda ratifikatsiya qilinishi ushbu sohada xalqaro standartlarni joriy etishga zamin yaratdi¹. Ushbu tezis O‘zbekistonning nogironlar huquqlarini ta’minlashga doir milliy qonunchiligini tahlil qilish, uning xalqaro me‘yorlar bilan uyg‘unligini baholash va mavjud muammolarni bartaraf etish bo‘yicha takliflar keltirishga qaratilgan.

Nogironlar huquqlari masalasi nafaqat ijtimoiy himoya, balki teng huquqlilik va kamsitilmaslik tamoyillari nuqtai nazaridan ham muhimdir. O‘zbekistonning ushbu sohada olib borayotgan islohotlari xalqaro hamjamiyat tomonidan e’tirof etilgan bo‘lsa-da, qonunchilikni amalda to‘liq joriy etish va infratuzilmani nogironlar ehtiyojlariga moslashtirishda muayyan muammolar mavjud. Ushbu tezisdagi ushbu muammolar tahlil qilinadi va xalqaro tajribaga asoslangan holda amaliy tavsiyalar beriladi.

Nogironlar huquqlari, Xalqaro me‘yorlar va O‘zbekistonning majburiyatlari.

Nogironlar huquqlari inson huquqlari tizimining ajralmas qismi sifatida global miqyosda muhim o‘rin tutadi. BMTning Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi (CRPD) nogironligi bo‘lgan shaxslarning fuqarolik, iqtisodiy,

¹ Nogironlar huquqlari to‘g‘risida BMT Konvensiyasi.

ijtimoiy, siyosiy va madaniy huquqlarini himoya qilish uchun minimal standartlarni belgilaydi². Konventsia nogironlikni xayriya yoki tibbiy muammo sifatida emas, balki inson huquqlari masalasi sifatida qarashga asoslangan “ijtimoiy model”ni ilgari suradi. Ushbu model nogironlikni jamiyatdagi to‘siqlar (masalan, infratuzilma, kamsitish, resurslar yetishmasligi) natijasi sifatida ko‘radi.

O‘zbekiston 2021-yil iyun oyida CRPDni ratifikatsiya qilib, xalqaro majburiyatlarni o‘z zimmasiga oldi³. Bu qadam nogironlar huquqlarini himoya qilishda zamonaviy yondashuvlarni joriy etish, ijtimoiy himoya tizimini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish va BMTning “Hech kimni ortda qoldirmaslik” tamoyilini amalga oshirishga xizmat qildi.

O‘zbekistonning nogironlar huquqlariga doir milliy qonunchiligi.

O‘zbekistonning nogironlar huquqlarini tartibga soluvchi milliy qonunchiligi bir qator qonunlar, prezident farmonlari va hukumat qarorlaridan iborat. Quyida asosiy hujjatlar tahlil qilinadi. “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-641-sonli Qonuni 2020-yil 15-oktyabrda qabul qilingan ushbu Qonun nogironlar huquqlarini tartibga soluvchi asosiy hujjat hisoblanadi⁴. Qonun nogironligi bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalarda to‘laonli ishtirok etishini ta’minlashga qaratilgan bo‘lib, quyidagi asosiy yo‘nalishlarni qamrab oladi:

- Teng huquqlilik va kamsitmaslik: Nogironlik belgisiga ko‘ra kamsitishni taqiqlovchi me‘yorlar.
- Ijtimoiy himoya: Nogironlar uchun pensiya, nafaqa va boshqa moliyaviy yordam turlari.
- Ta’lim va bandlik: Nogironlarning ta’lim olishi va ishga joylashishi uchun shart-sharoitlar yaratish.
- Infratuzilma va transport: Jamoat joylari va transport vositalarining nogironlar uchun moslashtirilishi.

² BMT, Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konventsia, 2006. <https://www.un.org>

³ O‘RQ-2021-7-iyun, Konventsiyani ratifikatsiya qilish to‘g‘risida. <https://lex.uz>

⁴ O‘RQ-641, 15.10.2020. Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida. <https://lex.uz>

Qonun xalqaro tajribaga asoslangan bo‘lib, AQSHning “Nogironlar to‘g‘risida”gi Qonun (ADA, 1990) va Yevropa Ittifoqining nogironlar huquqlari bo‘yicha direktivalari mazmunli ravishda o‘rganilgan⁵.

Nogironlar huquqlarini tartibga soluvchi boshqa qonun hujjatlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- “O‘zbekiston Respublikasida nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni - Nogironlarning ijtimoiy himoyasi tizimini tartibga soladi⁶.
- “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni - Nogiron bolalar uchun inklyziv ta‘lim tizimini rivojlantirishni ko‘zda tutadi⁷.
- “Aholini ish bilan ta‘minlash to‘g‘risida”gi Qonuni - Nogironlarning mehnat bozorida ishtirok etishini qo‘llab-quvvatlaydi⁸.
- O‘zbekiston Respublikasi Mehnat Kodeksi - Nogiron xodimlarning huquqlarini himoya qilish bo‘yicha me‘yorlarni o‘z ichiga oladi⁹.

Konstitutsiyaviy kafolatlari. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 57-moddasi davlatning nogironligi bo‘lgan shaxslarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalarda to‘laqonli ishtirok etishi uchun shart-sharoitlar yaratish majburiyatini belgilaydi¹⁰. 2023-yilda yangi tahrirdagi Konstitutsiya ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlab, nogironlar huquqlarini yanada kengroq himoya qilishni ko‘zda tutdi.

O‘zbekistonning nogironlar huquqlarini ta‘minlashdagi yutuqlari. O‘zbekiston so‘nggi yillarda nogironlar huquqlarini ta‘minlash sohasida bir qator muhim yutuqlarga erishdi. 2020-yildagi Qonun va CRPDning ratifikatsiya qilinishi huquqiy bazani xalqro standartlaraga yaqinlashtirdi. 2021-yilda Vazirlar Mahkamasi huzurida Nogironligi bo‘lgan shaxslar ishlari bo‘yicha idoralararo kengash tashkil etildi. 2023-yilda Prezident huzurida Ijtimoiy himoya milliy agentligi tuzildi¹¹. Nogironlar uchun jamoat joylari va transport vositalarining qisman moslashtirilishi,

⁵ AQSH ADA qonuni, 1990. <https://www.ada.gov>

⁶ O‘RQ-2008, Nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to‘g‘risida. <https://lex.uz>

⁷ O‘RQ-2020, Ta‘lim to‘g‘risida <https://lex.uz>

⁸ O‘RQ-2019, Aholini ish bilan ta‘minlash to‘g‘risida. <https://lex.uz>

⁹ O‘zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. <https://lex.uz>

¹⁰ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi <https://lex.uz>

¹¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 1-iyundagi Farmoni. <https://president.uz>

davlat telekanallarida imo-ishora tarjimasi va subtitrlarning joriy etildi. Nogironlar uchun kasbiy tayyorgarlik va ishga joylashish dasturlari kengaytirildi, inklyuziv ta'lim tizimi rivojlantirilmoqda.

Xulosa o'rnida, O'zbekiston nogironlar huquqlarini ta'minlash sohasida muhim qadamlar qo'ydi, ammo qonunchilikni amalda to'liq joriy etish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha harakatlar talab etiladi. CRPD va xalqaro tajribaga asoslangan islohotlar nogironlarning jamiyatda teng huquqli ishtirokini ta'minlashga yordam beradi. Amaliy islohotlarni muntazam davom ettirishish va xalqaro hamkorlilarni yuqori darajada ushlab turishni taklif qilamiz. Shu orqali jamiyatda nogironligi bor shaxslarning huquqlarini yana bir bor Ushbu tezida keltirilgan tavsiyalar O'zbekistonning ushbu sohadagi kelajakdagi rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin.

Adabiyotlar/References:

- 1.Nogironlar huquqlari to'g'risida BMT Konventsiyasi.
- 2.BMT, Nogironlar huquqlari to'g'risidagi konventsiya, 2006. <https://www.un.org>
- 3.O'RQ-2021-7-iyun, Konventsiyani ratifikatsiya qilish to'g'risida. <https://lex.uz>
- 4.O'RQ-641, 15.10.2020. Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida. <https://lex.uz>
- 5.AQSH ADA qonuni, 1990. <https://www.ada.gov>
- 6.O'RQ-2008, Nogironlarni ijtimoiy himoya qilish to'g'risida. <https://lex.uz>
- 7.O'RQ-2020, Ta'lim to'g'risida <https://lex.uz>
- 8.O'RQ-2019, Aholini ish bilan ta'minlash to'g'risida. <https://lex.uz>
- 9.O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi. <https://lex.uz>
- 10.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi <https://lex.uz>
- 11.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 1-iyundagi Farmoni. <https://president.uz>